

สรุปข้อเสนอแนะจากการประชุมนำเสนอผลการศึกษา โครงการ “การประเมินผลกระทบของนโยบาย
สาธารณะที่หลากหลายต่อความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของเกษตรกรไทย”

วันพฤหัสบดีที่ 26 สิงหาคม 2564 เวลา 13.00 – 15.30

[https://ku-edu.webex.com/recording/service/sites/ku-
edu/recording/dfd2182de8601039a79a005056b9e154/playback](https://ku-edu.webex.com/recording/service/sites/ku-edu/recording/dfd2182de8601039a79a005056b9e154/playback)

(ผู้เข้าร่วมประชุม รวม 216 User)

ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมในการประเมิน และการเสนอแนะเชิงนโยบาย ทั้ง 8 โครงการ

1. ควรมีการศึกษาเจาะในรายกลุ่มสินค้าเกษตรเช่น พืช ปศุสัตว์ ซึ่งเกษตรกรแต่ละประเภท มีความเชี่ยวชาญ มีการตัดสินใจต่างกัน ดังนั้นการดำเนินนโยบายควรแยกระหว่างพืช สัตว์ให้ชัดเจน และงานวิจัยควรเน้นการปรับเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติ และควรเน้นความสำคัญที่ตัวคน
2. ควรมีการประเมินที่ลงลึกรายละเอียดพื้นที่ ซึ่งมีภูมิสังคมที่แตกต่างกัน และบางพื้นที่ นโยบายต่างๆ ยังไม่ทั่วถึง ไม่เคยได้รับประโยชน์จากการดำเนินนโยบาย
3. การ Implement นโยบายควรพิจารณาปรับให้เหมาะสมตามกลุ่มเกษตรกร เช่น กลุ่มเปราะบาง กลุ่ม Traditional platform และกลุ่ม Smart farmer
4. อยากให้มีการชี้ชัดลงไปว่าแต่ละนโยบายที่ทำการวิเคราะห์ สามารถปรับเปลี่ยน ลด เลิก นโยบายแต่ละโครงการอย่างไรได้บ้าง เพื่อผลประโยชน์แก่เกษตรกรมากยิ่งขึ้น
5. เสนอให้มีการนำทฤษฎีด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาวิเคราะห์ และสนับสนุนการออกนโยบายเพิ่มเติมเพื่อให้เกษตรกรมีแนวโน้มเข้าร่วมโครงการมากขึ้น
6. การวางนโยบายไม่ควรเป็น One size fit all แต่ควรมีการทำ Pilot plant และค่อยๆ ขยายระดับตามความเหมาะสมของบริบท
7. ทำอย่างไรจะให้เกษตรกรเลิกกลัวเทคโนโลยี โดยจากที่ผ่านมา การนำเทคโนโลยีมาใช้จะมีผลมาจากราคาเป็นตัวผลักดัน แต่เมื่อราคาไม่ดี กลุ่มที่ไม่มีความเข้มแข็งหรือไม่มีความมั่นใจก็จะหลุดออกไปจากเทคโนโลยี จึงควรมีนโยบายที่ปรับที่ตัวบุคคล ในการยอมรับปรับใช้เทคโนโลยี
8. การเกษตรปัจจุบัน ยังเป็น Production driven ควรมีข้อเสนอแนะพูดถึง Consumption driven , Research investment และต้องหาแนวทางเปลี่ยนโฉมภาคเกษตรในอนาคต
9. เรื่องธนาคารน้ำใต้ดิน ต้องระมัดระวังในการเสนอแนะ โดยยังเป็นนโยบายที่มีข้อสงสัยในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมาก ต้องมีการวิเคราะห์และประเมินอย่างชัดเจนแม่นยำ และเพื่อไม่ให้มีคณนางานวิจัยครั้งนี้ไปอ้างอิงในทันที และเนื่องจาก ในการพัฒนาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทาน ตามที่นักวิจัยแนะนำนั้น ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมดำเนินงาน เช่น กรมทรัพยากรน้ำ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมพัฒนาชุมชน NGO ฯลฯ และมีหลายโครงการที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบน้ำในพื้นที่ ตลอดจน

งบประมาณหลายส่วน แต่ยังขาดแผนงานหลัก (Master plan) และงานวิจัยที่ชัดเจน ควรต้องมีการหารือกัน ให้ดีให้ชัดเจนและเหมาะสมตามบริบทพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อคัดกรององค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์กับพื้นที่อย่างแท้จริง

10. ควรมีการประเมิน บุคลากรที่ดำเนินงาน ในแต่ละโครงการ เพราะแม้โครงการดีแต่หากผู้ดำเนินงานขาดจิตวิญญาณ โครงการย่อมล้มเหลว

11. โครงการวิจัยนี้น่าสนใจมาก แต่ควรจะต้องมีการ Core อีกครั้งหนึ่ง เพื่อหารือในวงเล็กเพื่อให้งานวิจัยนี้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงประเทศ

ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมในรายการ บางโครงการ

1.ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

1) ตัวอย่างบางจังหวัด เช่น กำแพงเพชร ยังเห็นว่าประโยชน์ที่ถึงเกษตรกรยังค่อนข้างน้อย อาจต้องพิจารณาสาเหตุ เช่น ปัญหาบุคลากร งบประมาณ ฯลฯ

2.แปลงใหญ่

1) ในอนาคตจะเป็นทางรอดแก่เกษตรกร ตัวอย่างของประเทศเวียดนามมีการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่ 1 คนดู 400 ไร่ สำหรับของไทยเราเพิ่งเริ่มต้นจึงอาจยังไม่สำเร็จเต็มที่ แต่ปัญหานึงที่สำคัญชาวนามีอายุเฉลี่ยสูง และไม่ได้รุ่นใหม่มาทดแทน บางส่วนมองว่าอาชีพชาวนาดำด้อย ต้องใช้การจ้างแรงงาน ดังนั้น ควรพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้เทคโนโลยี และคนรับจ้างมีประสิทธิภาพ ทุกวันนี้ต้องจ้างแรงงานรับจ้าง ควรมีภาครัฐดูแลเรื่องเทคโนโลยี ควรทำแปลงต้นแบบในแต่ละพื้นที่ จากชาวนาที่ชาวบ้านยอมรับ และทำให้สำเร็จ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและกระจายองค์ความรู้

3.การบริหารจัดการน้ำ

1) ควรมีข้อเสนอแนะให้พิจารณาถึงเรื่อง Ecological farming system โดยต้องดู Crop selection ด้วย

4. แผนการผลิตข้าวครบวงจร

1) ในปัจจุบันตลาดข้าวมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์และเสรีมาก จากเทคโนโลยีข่าวสารทำให้สามารถทราบถึงราคาของตลาดต่างประเทศ ดังนั้นการผูกขาดไม่น่าจะมีแล้ว แต่ความหนืดของการเพิ่มขึ้นของราคาข้าวระหว่างราคาในตลาดส่งออกกับราคาที่เกษตรกรได้รับอาจเกิดจากความล่าช้าในการดำเนินกลไกของตลาด อีกทั้งการที่ราคาข้าวที่โรงสีรับซื้อกับที่ส่งออกมีความต่างกันมากนั้น ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับการลดความชื้นของข้าว โดยโรงสีรับซื้อจากเกษตรกรแล้วต้องนำไปลดความชื้นและขายต่อ

2) รัฐควรส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เป็นสำคัญ ที่ผ่านมามีพบว่า แม้ราคาสินค้าต่อตันจะลดลง แต่ผลผลิตต่อไร่ที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายรับรวมเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ยกตัวอย่างฤดูกาลที่แล้ว

เกษตรกรขายข้าวได้ตันละ 8,xxx บาท ผ่านมา 8-9 เดือน ขายได้ 6,xxx บาท แต่ผลผลิตเพิ่มจาก 700 กก. เป็น 1200 กก.ต่อไร่ ทำให้รายได้รวมมากขึ้น แม้ราคาลดลง

3) ควรมีข้อเสนอแนะว่าจะทำอย่างไรให้ข้าวเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เช่น มีกระบวนการปลายน้ำเพิ่ม ไม่ใช่แค่ข้าวสี

4) ควรหาวิธีพัฒนาให้เกษตรกรมาเป็นผู้ประกอบการ ทำอย่างไรให้เกษตรกรได้ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น ไม่ใช่แค่ผลผลิตต่อไร่ ไม่ใช่แค่ขายวัตถุดิบอย่างเดียว ทำอย่างไรจะศึกษาลงลึกถึงข้อจำกัดเหล่านี้ อันได้แก่ (1) ปัญหาพื้นฐานเกษตรกรรายย่อย คือเป็นกับดักการพัฒนาเกษตรกรทั้งระบบโดยจากพืชเศรษฐกิจ 4-5 ตัวปัจจุบันด้อยค่าลงไปแล้ว ผู้ประกอบการ หันไปหาประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งพืชเศรษฐกิจที่มี แม้จะทำการพัฒนา แต่ยังมีแต่พันธุ์เดิม โดยการพัฒนาพันธุ์ใหม่มีบ้างแต่ไม่ได้มาจากรัฐ ส่วนมากมาจากเอกชนและเกษตรกรชนวนขาย (2) ปัจจัยอื่นแวดล้อม เช่น Climate change (3) ผลิตต่ำ ต้นทุนสูง (4) เมื่อราคาคตก หันนี้สะสม นำไปสู่การสูญเสียที่ดิน ทำอย่างไรจะพ้นกับดักไปได้ ในปัจจุบันเราพูดถึงห่วงโซ่อุปทาน แต่เรายังยึดว่าให้เกษตรกรผลิตวัตถุดิบ ราคาถูก ซึ่งหากต้นทุนสูง เราจะผ่านกับดักไม่ได้

5) ในช่วงโครงการรับจำนำข้าว จูงใจให้เกษตรกรที่มีอาชีพเกษตรด้านอื่น เช่น ทำสวน ทำไร่ อ้อย ต่างหันมาเป็นคนขายด้วยผลตอบแทนที่สูงมาก การศึกษาหรือเสนอแนะนโยบายควรแยก เกษตรกรที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ได้ ด้วยข้อจำกัดทางพื้นที่ เช่น นาน้ำหลาก พื้นที่นอกเขตประทาน ซึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม การส่งเสริม/ชดเชย ควรต้องหาชาวากลุ่มที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งในแง่พื้นที่และเครื่องจักร แต่ไม่ควรให้กับชาวนาสัมครเล่นที่มำทำนาเฉพาะในช่วงผลตอบแทนสูง

6) การเปลี่ยนจากปลูกอ้อยมาทำนา ความแตกต่างด้านพื้นที่ที่มีความสำคัญ (แดด/ลม/ฝน) แต่บางพื้นที่ ก็มีเกิดขึ้นจริง แม้ว่าในการปลูกอ้อยจะส่งผลให้ดินเค็ม เมื่อเปลี่ยนมาทำนาก็ต้องดูแลในช่วงแรก แต่เมื่อผลิตต่อไป ก็มีโอกาสได้ผลผลิตดี แต่เมื่อราคาอ้อยสูงขึ้น ก็สามารถเปลี่ยนมาทำอ้อยได้ อีกทั้งดินนาที่จืดจะส่งผลดีต่ออ้อย เช่น อ.พนมทวน มีการเปลี่ยนอ้อยเป็นข้าว รวมทั้งมีปรับไปทำพืชสวน แต่บางพื้นที่ก็อาจจะไม่เหมาะสม เปลี่ยนพืชไม่ได้ เช่น อ.บางปลาม้า อ.สองพี่น้อง เพราะมีช่วงน้ำหลาก

7) อยากให้รัฐกำหนดช่วงปลูกนาปรังแก่ชาวนาที่ทำนาปรังให้ชัดเจน โดยวางแผนภายใต้ข้อจำกัด เพราะปัจจัยการทำนา ไม่ใช่การดูแล เพราะชาวนาทำเหมือนเดิมตลอด แต่บางทีผลผลิตแต่ละช่วงต่างกันมาก เช่น ข้าวออกดอกในช่วงอากาศร้อน ข้าวเจอฝน เสียหาย น้ำหลาก ดังนั้น การทำนาปรัง หัวใจคือการกำหนดช่วงปลูก เพราะเกษตรกรแม้รู้ความเสี่ยง แต่ไม่รู้ข้อมูลชัดเจน ส่วนใหญ่ดูจากน้ำในคลองเป็นหลักที่ชาวนาล้มเหลว ไม่ใช่โรงสีกดราคา ควรเน้นปลูกในช่วงที่เหมาะสมให้ได้ผลผลิตที่สูงสุด ไม่เกี่ยวกับราคาที่ภาครัฐกำหนด เพราะเกษตรกรต้องฟังเพื่อจะได้รับความช่วยเหลือชดเชยจากรัฐ และปลูกก็ครั้งดูจากปริมาณน้ำในเขื่อน

8) นโยบายภาครัฐปัจจุบันที่อุดหนุนชดเชย อาจทำให้เกษตรกรที่ไม่ได้ถนัดการทำนา เข้ามาเป็นชาวนา แล้วทำให้ประสิทธิภาพการผลิตข้าวองค์กรรวมลดลง

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ จากที่ประชุม

1. ควรมีการประเมินผลโครงการทั้ง 8 โครงการด้วย และบางโครงการเป็นการทำเฉพาะปี เฉพาะพื้นที่แต่ยังไม่มีการประเมินหรือรวมผลอย่างต่อเนื่อง ผลที่ได้จึงอาจจะสวนทางกับผลวิจัยครั้งนี้
2. ภาคเกษตรของไทยปัจจุบันดูเหมือนจะลุ่มเหลว มีเฉพาะผู้ที่มีกำลังและเข้าถึงตลาดได้

สิ่งที่นักวิจัยชี้แจง/ตอบคำถาม ในห้องประชุม

1. แม้ว่าราคาข้าวจะมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างๆ แต่งานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์ด้วยราคาต้นทุนปี ซึ่งจะตัดปัญหาด้านความผันผวนของราคาสินค้าระหว่างปี
2. ผลของนาแปลงใหญ่เป็นการเพิ่มต้นทุน เพราะต้นทุนต่อไร่ลดลง แต่ต้นทุนรวมเพิ่ม
3. การปลูกพืชหลายชนิดในบางพื้นที่ เป็นการปลูกในพื้นที่หลายแปลง ไม่ใช่การปลูกหมุนเวียน
4. งานวิจัยพบว่าการเพิ่มขึ้นของราคาข้าวที่เกษตรกรได้รับมีความหนืดเมื่อเทียบกับการเพิ่มขึ้นของราคาข้าวที่ส่งออก
5. ผลการศึกษาในอดีตพบว่าการมีหลักประกัน จะช่วยเพิ่มความมั่นใจแก่เกษตรกรในการดำเนินงานตามนโยบาย
6. โครงการ zoning by Agri-map เป็นการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตที่ไม่เหมาะสมสู่กิจกรรมใหม่ที่เหมาะสม แต่กลับลดรายได้ครัวเรือน อาจเป็นเพราะเมื่อเกษตรกรปรับเปลี่ยนพืชแล้วต้องลงทุนเครื่องจักรใหม่ รวมทั้งพืชที่ปลูกใหม่ยังเป็นช่วงเริ่มต้น ยังไม่ประสบความสำเร็จ
7. โครงการธนาคารสินค้าเกษตร แม้จะมีเป้าหมายเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ช่วยเหลือเกษตรกร แต่หากเกษตรกรไม่ปรับตัว ก็อาจจะลดต้นทุน แต่ไม่ได้เพิ่มรายได้
8. ในการวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้เจาะลึกรายสินค้า ซึ่งโครงการนี้ส่วนใหญ่เป็นข้าว ผลวิจัยอาจจะถูกรองรับโดยผลของข้าว (รวมทั้งธนาคารโคกระบือ หม่อน หากเจาะลึก อาจจะต้องพิจารณา (หน่วย) ซึ่งปัจจุบันในภาพรวมยังดีเป็นบาทต่อไร่)

*****ปิดประชุมเวลา 15.40 น.*****

รศ.ดร.วิชณุ อรรถวานิช

26 สิงหาคม 2564